

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**פוליגמיה בקרב
האוכלוסייה הבדואית בישראל –
עדכון**

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240 / 1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: יובל בוגייסקי

אישור: שרון סופר, ראש צוות בכירה

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ג בתמוז התשע"ד

21 ביולי 2014

1. מבוא

מסמך זה נכתב לבקשת חברת הכנסת מירי רגב, יושבת-ראש ועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת, והוא עוסק בפוליגמיה (ריבוי נשים) בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל.¹

פוליגמיה מוגדרת כ"קשר נישואים בין גבר אחד לכמה נשים".² פוליגמיה הייתה נהוגה בעבר בתרבויות שונות וכיום היא נפוצה בעיקר באפריקה, באסיה, במזרח-התיכון ובאוקיאניה.³ אך קיימת גם באירופה ובצפון אמריקה.⁴ בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל, פוליגמיה היא בבחינת נורמה חברתית מקובלת ונפוצה בכלל שכבות האוכלוסייה.⁵ שיעור גדול מהנישואים לאישה הנוספת נערכים לפי המסורת, דהיינו בנוכחות אימאם וללא רישום בחוזה נישואים.⁶

החברה הבדואית מורכבת משבטים, ובכל שבט כמה חמולות המורכבות מכמה משפחות מורחבות. במבנה השבטי, האב הוא הדמות הסמכותית במשפחה, המחליט החלטות בענייניה ואחראי לכל חי המשפחה ויחסי המשפחה עם האחרים. האישה בחברה הבדואית כפופה להחלטות בעלה בכל התחומים, לרבות אלה הנוגעים ישירות לחייה.⁷ למשל, גבר יכול לגרש את אשתו בכל רגע, מכל סיבה, בעוד שזכות זו איננה נתונה לאישה. זאת ועוד, לעתים האישה יכולה למצוא עצמה מגורשת ללא ידיעתה, תוך רמיסת כל זכויותיה ונישולה באופן אוטומטי ממשמורת על ילדיה, מתוך התפיסה המגדרית שתמיד טובת הילדים היא להתגורר בשבטו של אביהם.⁸

על אף איסור ריבוי הנישואים הקבוע בחוק העונשין, התשל"ז–1977, הפוליגמיה עדיין מתקיימת בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל. יש הטוענים כי שיעור הפוליגמיה בשנים האחרונות אף עלה.⁹ **חוקרים מעריכים כי שיעור הנישואים הפוליגמיים, הרשמיים והלא-רשמיים גם יחד בחברה הבדואית בישראל, הוא בין 20% ל-40% מכלל הנישואים באוכלוסייה זו.**¹⁰ לפי הערכת רשויות הרווחה בדרום,

---

¹ מסמך זה הוא עדכון של מסמכים קודמים של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל](#), כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל – עדכון](#), כתבה שירי ספקטור-בן ארי, 8 באוקטובר 2013.

² Alean Al-Krenawi and Vered Slonim-Nevo, "The Psychosocial Profile of Bedouin Arab Women Living in Polygamous and Monogamous Marriages", *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 89, 1 (2008), p. 139.

³ אוקיאניה (Oceania) היא האזור הכולל את המדינות אוסטרליה, ניו-זילנד ומדינות אי נוספות ברחבי האוקיינוס השקט.
⁴ שם.

⁵ טענות העותרים בבג"ץ 1480/10, [סינגור קהילתי ואחרים נ' המוסד לביטוח לאומי](#), עמ' 7.

⁶ עו"ד אינסאף אבו שארב, עמותת "איתך – משפטיניות למען צדק חברתי", שיחת טלפון, 23 ביוני 2014.

⁷ טענות העותרים בבג"ץ 1480/10, [סינגור קהילתי ואחרים נ' המוסד לביטוח לאומי](#), עמ' 7–8.

⁸ שם.

⁹ Aref Abu-Rabia, Salman Elbedour and Sandra Scham, "Polygamy and Post-nomadism among the Bedouin in Israel", *Anthropology of the Middle East*, 3, 2 (winter 2008), p. 23; Anat Lapidot-Firilla and Ronny Elhadad, ["Forbidden yet Practiced: Polygamy and the Cyclical Making of Israeli Policy"](#), The Federman School of Public Policy and Government, Hebrew University, 2006, p. 9. מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל](#), כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006, עמ' 3.

¹⁰ Aref Abu-Rabia, Salman Elbedour and Sandra Scham, "Polygamy and Post-nomadism among the Bedouin in Israel", *Anthropology of the Middle East*, 3, 2 (winter 2008), p. 23; Anat Lapidot-Firilla and Ronny Elhadad, ["Forbidden yet Practiced: Polygamy and the Cyclical Making of Israeli Policy"](#), The Federman School of Public Policy and Government, Hebrew University, 2006, p. 9. עליאן אלקרינאוי וורד סלונים-נב, "נישואין פוליגמיים ומונוגמיים: השפעתם על מצבן הנפשי והחברתי של נשים בדויות-ערביות", בתוך: רחל לב-ויזל, ג'ולי צוויקל ונורית ברק (עורכות), ["שמרי נפשך": בריאות נפשית בקרב נשים בישראל](#), אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2005, עמ' 3.

כ-30% מהמשפחות הבדואיות בדרום מקיימות אורח חיים פוליגמי.¹¹ מנתוני משטרת ישראל שיוצגו להלן עולה כי בשנים האחרונות כמעט אין אכיפה של איסור הפוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית. אף שמסמך זה מתמקד בפוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל, נציין כי פוליגמיה קיימת גם בקרב מגזרים נוספים בחברה הישראלית.

2. המסגרת המשפטית

2.1. המצב החוקי בישראל

איסור הפוליגמיה מעוגן בסימן ח', "ריבוי נישואין", בחוק העונשין, התשל"ז–1977 (להלן: חוק העונשין). על-פי סעיף 176, "נשוי הנושא אישה אחרת, ונשואה הנישאת לאיש אחר, דינם – מאסר חמש שנים". סעיף 177 בחוק העונשין קובע כי "מי שהיה נשוי הוא בחזקת נשוי, לעניין סעיף 176, כל עוד לא הוכיח שנישואיו הקודמים בוטלו או הופקעו, בין על-ידי מות בן הזוג ובין על-פי פסק דין סופי של בית-המשפט או של בית-הדין המוסמך או על-פי דין התורה בדרך שאישר בית-הדין המוסמך, ואין רואים אותו כפנוי אלא משעת המוות או משעה שניתן פסק-הדין או האישור כאמור".

חוק העונשין מבחין בין ריבוי נישואים של יהודים לריבוי נישואים של מי שאינם יהודים וקובע סייגים שבהם אפשר לקבל היתר לנישואים מבלי לבטל את הנישואים הקודמים. ריבוי נישואים של **לא-יהודים** בישראל מותר על-פי חוק העונשין, "אם הנישואים החדשים נערכו לאחר שהותרו לפי פסק-דין סופי של בית-הדין המוסמך על סמך אחת מאלה:

1. בן-זוגו מנישואיו הקודמים אינו מסוגל, מחמת מחלת נפש שלקה בה, להסכים להפקעת הנישואים או לביטולם או להשתתף בהליך או בפעולה להפקעתם או לביטולם;
2. בן-זוגו מנישואיו הקודמים נעדר בנסיבות המעוררות חשש סביר לחייו ולא נודעו עקבותיו לפחות שבע שנים".¹²

חוק העונשין גם קובע כי אין להתיר את קשר הנישואים על כורחה של האישה ללא היתר של בית-המשפט או בית-הדין המוסמך.¹³

סעיף 182 קובע כי "א) המסדר נישואין בידיעה שהם אסורים לפי דין או שאחד מבני-הזוג עובר בהם עבירה, דינו – מאסר שישה חודשים; (ב) המסדר גירושין בידיעה שהם אסורים לפי דין או שהאיש המגרש עובר בהם עבירה, דינו – מאסר שישה חודשים".

2.2. המשפט הביין-לאומי

איסור הפוליגמיה מעוגן באמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתה משנת 1979 (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women – CEDAW).¹⁴ ישראל חתמה על

¹¹ ; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל](#), כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006, עמ' 3; אריק רודניצקי וד"ר תיאבת אבו ראס, [החברה הבדואית בנגב](#), יוזמות קרן אברהם, 2011, עמ' 77.

¹² ד"ר סטו מירקין, סגן מנהל מחוז הדרום, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2012.

¹³ חוק העונשין, התשל"ז–1977, סעיף 180.

¹⁴ שם, סעיף 181.

¹⁵ האמנה נכנסה לתוקף בשנת 1981.

אמנה זו ביולי 1980 ואשררה אותה באוקטובר 1991.¹⁵ אמנה זו נחשבת למגילת זכויות האישה, וקובעת מה נחשב לאפליה נגד נשים. מדינות המאשרות את האמנה מקבלות עליהן לנקוט צעדים לביטול כל סוגי האפליה נגד נשים.

סעיף 5(א) לאמנה קובע: "המדינות שהן צד באמנה ינקטו את האמצעים המתאימים כדי לשנות את דפוסי ההתנהגות החברתית והתרבותית של גברים ונשים, במגמה להשיג את ביעורם של דעות קדומות ומנהגים מקובלים ואחרים המבוססים על רעיון נחיתותו או עליונותו של אחד המינים, או על תפקידים סטראוטיפיים לגברים ונשים".¹⁶ בנוסף, סעיף 16(1) לאמנה קובע, בין השאר, כי "המדינות שהן צד באמנה ינקטו כל האמצעים המתאימים כדי לבטל אפליה נגד נשים בכל העניינים הנוגעים לנישואים וליחסי משפחה, ובמיוחד יבטיחו, על בסיס של שוויון בין גברים ונשים:

א. זכות שווה להתקשר בנישואים;

ב. זכות שווה לבחור בן-זוג באורח חופשי ולהתקשר בנישואים אך ורק בהסכמתו, חופשית ומלאה;

ג. זכויות וחובות שוות במשך הנישואים ובעת פירוקם;..."¹⁷.

הוועדה לביטול אפליה נגד נשים (Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), שהוקמה מכוח האמנה על מנת לעקוב אחר יישומה במדינות החתומות עליה, קבעה כי "נישואים פוליגמיים סותרים את זכות האישה לשוויון, ועלולים להוביל להשלכות אמוציונליות ופיננסיות חמורות לה ולתלויים בה, כך שחובה על נישואים מעין אלה להימנע ולהיאסר. הוועדה מביעה דאגה שחלק מהמדינות החברות שהחוקות שלהן מבטיחות זכויות שוות, מתירות עריכת נישואים פוליגמיים בהתאם למשפט האישי או למשפט המנהגי. פעולה זו סותרת את זכויותיהן החוקתיות של נשים ומפרה הוראה של סעיף 5(א) לאמנה".¹⁸

ישראל מחויבת להגיש דוחות תקופתיים לוועדה על יישומה של האמנה, ואלה עוברים ביקורת על-ידי חברי הוועדה. לאחר הגשת שני הדוחות התקופתיים האחרונים מטעם ישראל, הדוח הרביעי משנת 2005 והדוח החמישי משנת 2009, ציינה הוועדה כי "היא מביעה דאגה לאור הימשכות תופעת הפוליגמיה ונישואים של נערות בגיל הנמוך מגיל הנישואים על בסיס חוקים דתיים שונים הנוגעים לתחום המעמד האישי".¹⁹ לפיכך, הוועדה קראה לישראל "...לנקוט אמצעים פעילים לאכיפת האיסור על ביגמיה"²⁰ והחריגים הנוכחיים שלפיהם הדבר המותר, כמו גם פוליגמיה, כפי שנדרש".²¹

¹⁵ United Nations Treaty Collection, "[Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women](#)," retrieved: June 18, 2014.

¹⁶ אמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתיה, כתב אמנה מס' 1035, כרך מס' 31, עמ' 185.

¹⁷ שם, עמ' 191. בנוסף, הסעיף דן בזכויות ובחובות שוות כהורים, בזכויות שוות להחליט לגבי מספר הילדים, בזכויות ובחובות בעניין אפטרופסות ועוד. סעיף 16(2) קובע איסור נישואים של ילדים.

¹⁸ "Polygamous marriage contravenes a woman's right to equality with men, and can have such serious emotional and financial consequences for her and her dependents that such marriages ought to be discouraged and prohibited. The Committee notes with concern that some States parties, whose constitution's guarantee equal rights, permit polygamous marriage in accordance with personal or customary law. This violates the constitutional rights of women, and breaches the provisions of article 5 (a) of the Convention".

Committee on the Elimination of Discrimination against Women, "[General recommendations](#)," no. 21, accessed: June 18, 2014.

¹⁹ משרד המשפטים, [מסקנות ועדת האמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה נגד נשים \(CEDAW\)](#), 4 בפברואר 2011, עמ' 13-14. ניתן למצוא את הנוסח המקורי כאן: Committee on the Elimination of Discrimination against Women.

3. היקף התופעה

על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס), בסוף שנת 2011 נאמדה אוכלוסיית האזרחים הבדואים בישראל ב-252,000 נפש: 202,500 מהם התגוררו באזור הדרום וכ-50,000 התגוררו ביישובים שונים באזור הצפון.²² יש לסייג ולומר כי אין נתונים מוחלטים על אוכלוסיית האזרחים הבדואים בישראל. הלמ"ס אינה מבחינה בין אזרחים בדואים לאזרחים מוסלמים. במחוז הדרום רוב האוכלוסייה המוסלמית היא בדואית ועל כן אפשר להעריך את גודלה; במחוז הצפון יש יישובים בדואיים מובהקים אך יש גם אוכלוסייה בדואית המתגוררת ביישובים שאינם בדואיים. על כן, אומדן האוכלוסייה הבדואית בצפון חסר. ביתר האזורים אין דרך להבחין בין אזרחים בדואים לאזרחים מוסלמים.²³ על-פי ההערכות, בהתחשב בקשיים המתודולוגיים שפורטו לעיל, בסוף שנת 2011 הייתה אוכלוסיית האזרחים הבדואים 3.2% מכלל האוכלוסייה בישראל.²⁴

קשה לאמוד את היקף תופעת הפוליגמיה בקרב הבדואים בישראל, בעיקר משום ששיעור גדול מהנישואים הפוליגמיים אינם רשמיים ולכן אינם מתועדים. בהקשר זה יש להבחין בין פוליגמיה "רשמית", שבה הגבר נשוי באופן רשמי לכמה נשים, לבין פוליגמיה "בפועל", שבה הגבר נשוי כחוק לאישה אחת אולם מקיים מסגרת של חיי משפחה עם כמה נשים במקביל. לאור האמור לעיל, ברור כי הנתונים הרשמיים של הרשויות בישראל שיוצגו להלן, ולפיהם תופעת הפוליגמיה בקרב הבדואים מצומצמת, אינם מעידים על היקפה האמיתי.

רשות האוכלוסין וההגירה, כמו הלמ"ס, אינה מבחינה בין אזרחים בדואים לאזרחים מוסלמים. הנתונים שבידי רשות האוכלוסין וההגירה הם על היקף הפוליגמיה ה"רשמית" בקרב גברים **מוסלמים** בארץ. על-פי הנתונים מיום 28 ביוני 2014, מתועדים במרשם האוכלוסין 414 גברים מוסלמים הנשואים לכמה נשים, מרביתם (89%) רשומים בלשכת המגורים בבאר-שבע.²⁵ להלן התפלגות אוכלוסייה זו לפי גילאים: בקרב בני 21–35 מתועדים 104 גברים מוסלמים פוליגמיים (25%); בגילאים 36–50 מתועדים 212 גברים מוסלמים פוליגמיים (51%); בקרב בני 51–65 מתועדים 73 גברים מוסלמים פוליגמיים (18%); בקרב בני 66 ומעלה מתועדים 25 גברים מוסלמים פוליגמיים (6%).²⁶

כאמור, מרשם האוכלוסין אינו מקור נתונים מהימן דיו ללימוד על תופעת הפוליגמיה בישראל,²⁷ ואפשר להניח שהמקרים הפוליגמיים המתועדים הם שיעור קטן בלבד מכלל המקרים.

[Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Israel,](#)
48th session, February 4, 2011.

²⁰ נישואים של גבר לשתי נשים.

²¹ שם.

²² הנתונים הם מסוף שנת 2011 על בסיס המפקד שנערך בשנת 2008. שלומית כהן, ראש ענף הפצת מידע, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 6 ביולי 2014.

²³ שם. הפרסום "החברה הבדואית בנגב – מאפיינים חברתיים, דמוגרפיים וכלכליים" קובע כי כבר בשנת 2009 נאמדה אוכלוסיית האזרחים הבדואים בישראל ב-260,000 נפש: כ-193,000 מהם התגוררו באזור הדרום, כ-52,000 התגוררו ביישובים שונים באזור הצפון וכ-15,000 התגוררו באזור המרכז, בעיקר בערים מעורבות. אריק רודניצקי וד"ר תיאבת אבו ראס, **החברה הבדואית בנגב**, יוזמות קרן אברהם, 2011, עמ' 7.

²⁴ בהתאם לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, האוכלוסייה בישראל בסוף שנת 2011 מנתה 7,836,600 איש.

²⁵ מרב אברהמס, מנהלת אגף בכירה תכנון ומדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה, דוא"ל, 1 ביולי 2014. בהתאם לנתונים שבידי רשות האוכלוסין וההגירה, כל הגברים המתועדים כפוליגמיים (416) הם מוסלמים, להוציא שניים שהם יהודים.

²⁶ שם.

²⁷ שם.

הכנסת

בניסיון לעמוד על היקף הפוליגמיה בפועל, השתמשנו בשני מסדי נתונים של המוסד לביטוח לאומי: הראשון, מספר הנשים הנוספות במשפחות בדואיות מורחבות; השני, מספר הנשים הבדואיות הלא-נשואות שקיבלו מענק לידה.

3.1. מספר נשים נוספות במשפחות בדואיות מורחבות

אף שחוק הבטחת הכנסה, התשמ"א-1980 (להלן: חוק הבטחת הכנסה) אינו מזכיר תופעה של נישואים לכמה נשים, המוסד לביטוח לאומי מעניק גמלת הבטחת הכנסה ל"משפחה מורחבת", שהיא משפחה שיש בה יותר מאישה אחת. על-פי חוות דעת של היועץ המשפטי של המוסד לביטוח לאומי, משפחה מורחבת זכאית, בכפוף למבחן הכנסות, לגמלת הבטחת הכנסה לזוג עבור הבעל והאישה הראשונה, בדומה לכל זוג, וכן לגמלה שסכומה ההפרש בין גמלת הבטחת הכנסה לזוג ובין גמלת הבטחת הכנסה ליחיד עבור כל אישה נוספת (כלומר מהאישה השנייה). כתנאי לקבלת הגמלה, על האישה הנוספת להצהיר בפני המוסד לביטוח לאומי כי היא ובעלה מקיימים חיי משפחה ומנהלים משק-בית משותף והיא תוגדר "ידועה בציבור". גמלה זו משולמת ישירות לחשבון הבנק של האישה הנוספת.²⁸

לפיכך, במאגר הנתונים שבידי המוסד לביטוח לאומי אפשר למצוא את מספר הנשים הנוספות במשפחות בדואיות פוליגמיות שזכאיות לגמלה מיוחדת זו. נדגיש כי הנתונים שיוצגו אינם כוללים את האישה הראשונה בכל משפחה פוליגמית, שכן היא זכאית לגמלת הבטחת הכנסה לזוג יחד עם בעלה.

טבלה מס' 1: מספר נשים נוספות במשפחות בדואיות מורחבות בשנים 2009–2013²⁹

שנה	מספר נשים נוספות (בממוצע לחודש)
2009	858
2010	859
2011	836
2012	807
2013	781

כאמור, מספרים אלה מבטאים את מספר הנשים הנוספות (מעבר לאישה הראשונה) במשפחות בדואיות – נשים בדואיות שזכאותן לגמלה אושרה באותה שנה וכן נשים בדואיות שהיו זכאיות לגמלה גם בשנים קודמות ומצבן המשפחתי לא השתנה. עם זאת, מנתונים אלה לא ניתן להסיק על מספר המשפחות הבדואיות הפוליגמיות בישראל, שכן הדבר תלוי במספר הנשים בכל משפחה ומשפחה.

3.2. מספר נשים בדואיות לא נשואות שקיבלו מענק לידה

נתון נוסף המסייע בקבלת מידע על סוגיה זו הוא מספר הנשים הבדואיות הלא-נשואות שקיבלו מענק לידה. ההנחה היא כי בחברה הבדואית המסורתית היריון ולידה מחוץ למסגרת הנישואים אינם שכיחים, ולפיכך רוב הנשים שילדו כשהן רשומות כלא-נשואות במרשם האוכלוסין הן למעשה במסגרת זוגית כלשהי.

²⁸ בינואר 2014, הגמלה לכל אישה נוספת שטרם מלאו לה 55 שנים היא בסך 648 ש"ח; הגמלה לכל אישה נוספת שמלאו לה 55 שנים או יותר היא בסך 1081 ש"ח לחודש. ד"ר גבריאלה היילברון, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 29 ביוני 2014 ו-2 ביולי 2014.

²⁹ ד"ר גבריאלה היילברון, שם.

טבלה מס' 2: מענקי לידה לנשים בדואיות בשנים 2009–2013³⁰

שנה	מספר נשים בדואיות שקיבלו מענק לידה	מהן: נשים בדואיות לא נשואות
2009	5,840	870
2010	6,086	770
2011	6,268	757
2012	7,107	725
2013	7,186	785

מנתוני המוסד לביטוח לאומי עולה כי בחמש השנים האחרונות, 10%–15% מהנשים הבדואיות שקיבלו מענק לידה מהמוסד לביטוח לאומי היו נשים לא נשואות. כאמור, בשל מאפייניה המסורתיים של החברה הבדואית סביר להניח שרוב הנשים הללו נמצאות במסגרת זוגית כלשהי, גם אם לא פורמלית.³¹

כאמור, חוקרים מעריכים כי שיעור הנישואים הפוליגמיים, הרשמיים והלא-רשמיים גם יחד בחברה הבדואית, הוא 20%–40% מכלל הנישואים באוכלוסייה זו.³² לפי הערכת רשויות הרווחה בדרום, כ-30% מהמשפחות הבדואיות בדרום מקיימות אורח חיים פוליגמי.³³ מכאן, שהנתונים הרשמיים של הרשויות בישראל, שהוצגו להלן, ולפיהם תופעת הפוליגמיה בקרב הבדואים מצומצמת, אינם מעידים על היקפה האמיתי.

4. הגורמים לפוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל³⁴

כאמור, פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל היא בבחינת נורמה חברתית מקובלת ונפוצה בכלל שכבות אוכלוסייה זו. יש כמה גורמים לקיומה של תופעה זו גם כיום:

- **לגיטימציה בחברה הבדואית** – תופעת הפוליגמיה זוכה ללגיטימציה בקרב החברה הבדואית גם בקרב צעירים ומשכילים. ההימנעות הכמעט-מוחלטת מאכיפת החוק הישראלי נגד ריבוי

³⁰ שנטל וסרשטיין, מנהלת תחום במינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 26 ביוני 2014. נדגיש כי נתונים אלה אינם זהים לנתוני עבר שנמסרו מהמוסד לביטוח לאומי למרכז המחקר והמידע של הכנסת אשר למספר הנשים הבדואיות שקיבלו מענק לידה. לדוגמה, על-פי נתוני העבר, 8,696 נשים בדואיות קיבלו מענק לידה בשנת 2012, ובהן 841 נשים בדואיות לא נשואות; 8,382 נשים בדואיות קיבלו מענק לידה בשנת 2011, ובהן 923 נשים בדואיות לא נשואות.

³¹ יש מחקרים הגורסים כי החשיבות הרבה שהחברה הבדואית מקנה למספר הבנים והילדים שכל אישה יולדת יכולה להסביר מדוע נשים רבות אשר בעליהן עזבו אותן יולדות להם ילדים נוספים לאחר הפרידה, שכן הן מקוות שהדבר יגדיל את הסיכויים כי הוא ישוב אליהן או לפחות יתמוך בהן ובילדיהן כלכלית. לפי טענה זו, העובדה שנשים ילדו לבעליהן ילדים נוספים לאחר הפרידה אינה מעידה כי הם חיים עדיין כמשפחה מורחבת אלא מעידה על מצבן הפגיע של נשים אלו ועל ניסיוןן לשפר את מעמדן בחברה הבדואית. עינת אלבין, "הבטחת הכנסה למשפחה האלטרנטיבית – המשפחה הפוליגמית כמקרה בוחן", בתוך: שלומית יניסקי-רביד, יפעת ביטון ודנה פוג'י (עורכות), **עיונים במשפט, מגדר ופמיניזם**, נבו הוצאה לאור בע"מ, תשס"ז, עמ' 617–650.

³² Aref Abu-Rabia, Salman Elbedour and Sandra Scham, "Polygamy and Post-nomadism among the Bedouin in Israel", *Anthropology of the Middle East*, 3, 2 (winter 2008), p. 23; Anat Lapidot-Firilla and Ronny Elhadad, "[Forbidden yet Practiced: Polygamy and the Cyclical Making of Israeli Policy](#)", The Federman School of Public Policy and Government, Hebrew University, 2006, p. 9. עליאן אלקרינאוי וורד סלונים-נבו, "נישואין פוליגמיים ומונוגמיים: השפעתם על מצבן הנפשי והחברתי של נשים בדויות-ערביות", בתוך: רחל לב-ויזל, גיולי צוויקל ונורית ברק (עורכות), "**שמרי נפשך**": **בריאות נפשית בקרב נשים בישראל**, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2005, עמ' 152; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל**, כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006, עמ' 3; אריק רודניצקי וד"ר ת'אבת אבו ראס, **החברה הבדואית בנגב**, יוזמות קרן אברהם, 2011, עמ' 77.

³³ ד"ר סטו מירקין, סגן מנהל מחוז הדרום, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2012.

³⁴ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל**, כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006, עמ' 4–5.

נישואים בקרב הבדואים, כמפורט בהמשך, מסייעת לשימור מעמדה הלגיטימי בקרב אוכלוסייה זו;

- **ריבוי נשים מותר על-פי האסלאם** – על-פי האסלאם, גבר יכול להיות נשוי לארבע נשים בו בזמן, בתנאים מסוימים, כל עוד הוא מספק את צורכיהן הכלכליים והרגשיים של כל הנשים ושל כל הילדים במידה שווה.
- **ריבוי נשים כסמל סטטוס** – ריבוי נשים מעיד על כוחו ועל עושרו של הגבר שכן לנשיאת אישה יש עלות כלכלית, ובפרט עלות המוהר³⁵ המשולם תמורתה;
- **הרצון להגדיל את המשפחה ואת השבט** – החברה הבדואית מקנה חשיבות ליחידות משפחתיות גדולות וללידת הרבה בנים. מכיוון שהבדואים-הערבים היו בעבר עם של לוחמים, לתפיסתם, ככל שהשבט גדול יותר כך הוא חזק יותר ומעמדו גבוה יותר. ברמה האישית והמשפחתית, המעמד, הביטחון הכלכלי והיכולת להתפתחות אישית ממשכים להתבסס על שייכות משפחתית. משום כך, מבחינה חברתית ופסיכולוגית הפוליגמיה והמשפחות הגדולות הנוצרות באמצעותה עדיין מקושרות לכוח ולכבוד.³⁶
- **קיומם של נישואים ראשוניים בגיל צעיר ונישואים שניים מבחירה** – על-פי רוב, הנישואים הראשוניים בקרב האוכלוסייה הבדואית נערכים בין קרובי משפחה על-פי בחירת ההורים. הנישואים השניים נעשים בדרך כלל כאשר הגבר מבוגר יותר, ומבחירתו החופשית. נראה כי במקרים כאלה ריבוי הנישואים משמש כלי לגבר הבדואי להתמודד עם הפער בין המסורת, שלפיה יינשא בחתונה מוכתבת בגיל צעיר, ובין המודרניזציה, המעוררת בו רצון לחיות עם אישה לפי בחירתו.
- **לחץ על נשים "מבוגרות" להינשא ולהביא ילדים** – נשים בדואיות רווקות המגיעות לגיל 25–30, ובייחוד נשים משכילות, מתקשות למצוא בן-זוג, בעיקר משום שבחברה זו לא נהוג להינשא לגברים מחוץ לשבט. היות שבחברה הבדואית לא מקובל שאישה תחיה ללא בן-זוג, מופעל על נשים אלה לחץ להינשא כמעט בכל מחיר, גם לגבר נשוי.
- **החשש מגירושים ומאובדן הילדים** – נשים גרושות בחברה הערבית-מוסלמית המסורתית מתמודדות עם סטיגמה בעייתית וחוות קשיי קיום גדולים. נוסף על כך, על-פי השריעה, לאחר הגירושים האבות זכאים למשמורת על בנים מגיל שבע ועל בנות מעל גיל תשע. נשים מנסות להימנע מגירושים כדי לא לאבד את המשמורת על ילדיהן, ועל כן, גם אם נישואי הבעל לאישה נוספת מקשים על האישה הראשונה, היא עשויה להעדיף אותם על גירושים.
- **גישה קלה יותר לנשים ערביות מחוץ לישראל** – לאחר מלחמת ששת הימים ופתיחת הגבולות בין ישראל לגדה המערבית גדל "היצע" הנשים עבור הגברים הבדואים, ויותר גברים נישאו לנשים נוספות. אף שההגבלות על המעבר בין ישראל ובין שטחי הגדה המערבית הוחלו מחדש, עדיין יש "ייבוא" של נשים פלסטיניות וירדניות לשם נישואים עם גברים בדואים.

³⁵ תשלום שהחתן משלם להורי הכלה בכסף או ברכוש כדי שיתנו לו אותה לאישה.

³⁶ עליאן אלקרינאוי וורד סלונים-נבו, "נישואים פוליגמיים ומונוגמיים: השפעתם על מצבן הנפשי והחברתי של נשים בדוויות-ערביות", בתוך: רחל לב-ויזל, ג'ולי צוויקל ונורית ברק (עורכות), "שמרי נפשך": בריאות נפשית בקרב נשים בישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2005, עמ' 153.

5. השפעת הפוליגמיה על הנשים הבדואיות

ממצאי מחקרים מצביעים כי נשים בדואיות במשפחות פוליגמיות, בעיקר הנשים הבכירות,³⁷ סובלות יותר מנשים במשפחות מונוגמיות ממצוקה נפשית, מהערכה עצמית נמוכה, מחרדה, מדיכאון, מעוינות ומחשיבה פרנואידי. ³⁸ נוסף על כך, נשים במשפחות פוליגמיות דיווחו על בעיות משפחתיות רבות יותר ואי-סיפוק גדול יותר מחיי הנישואים לעומת נשים במשפחות מונוגמיות. כמו כן, שיעור האלימות כלפי נשים במשפחות פוליגמיות גבוה יותר משיעור האלימות כלפי נשים במשפחות מונוגמיות.³⁹ למרות זאת, נשים בדואיות אינן מדווחות, בדרך כלל, לרשויות הרווחה על אלימות המופנית כלפיהן, בשל החשש מגירושים ומאובדן הילדים.⁴⁰

6. תשלום קצבאות לנשים בדואיות במשפחות פוליגמיות שננטשו על-ידי בעליהן

בעתירה שהוגשה לבית-המשפט העליון בשנת 2010 על-ידי עמותת "איתך – משפטינות למען צדק חברתי", "מען – פורום ארגוני נשים ערביות-בדואיות" ועמותת סינגור קהילתי נגד המוסד לביטוח לאומי, נטען כי בשנים האחרונות יש יותר ויותר נשים בדואיות שנזנחו, ננטשו או גורשו על-ידי בני-זוגן לאחר נישואיהם של הגברים לנשים אחרות.⁴¹ נשים אלה מוצאות עצמן במצב קשה, שכן מחד גיסא הן אינן רצויות, ומאידך גיסא, אם יעזבו את שבת אבי ילדיהן, הן יאבדו את המשמורת על ילדיהן ויחוו קשיי קיום גדולים. גירושים אינם נשקלים, בשל הסטיגמה הבעייתית שממנה סובלות נשים גרושות בחברה הערבית-מוסלמית המסורתית; החזרה לבית ההורים אינה מבטיחה קבלת תמיכה: ייתכן שהוריה ואחיה של האישה יכפו עליה להשיב את הילדים לאביהם ולעתים אף להינשא מחדש. לפיכך, חלק מהנשים הבדואיות שננטשו בוחרות בעל כורחן להישאר במתחם השבטי של אבי ילדיהן כדי שתניתן להן האפשרות להיות בקרבת הילדים.

כאמור, רבים מהנישואים הפוליגמיים אינם רשמיים ולכן אינם מתועדים. על כן, ציון מעמדן האישי של נשים בדואיות במשפחות פוליגמיות המופיע במרשם האוכלוסין אינו מעיד על מעמדן בפועל. משום כך, המוסד לביטוח לאומי קובע כי מעמדן של נשים בדואיות במשפחות פוליגמיות שננטשו על-ידי בעליהן ישונה מ"ידועה בציבור" ל"הורה עצמאי" וכי הן יקבלו גמלת הבטחת הכנסה על-פי נוהל פנימי שכותרתו "תדריך הבטחת הכנסה (גמלאות)". סעיף 2.3.5.1 בנוהל קובע כי "בית-הדין הארצי לעבודה קבע במספר פסקי-דין מהם הקריטריונים לקביעה כי אחת או יותר מהנשים במשפחה מורחבת הפסיקה להיות חלק

³⁷ מעמדן של הנשים הבדואיות בנישואין פוליגמיים נקבע בהתאם למיקומן בסדר הנישואים: לנשים בכירות יש מעמד נמוך יותר מאשר לנשים הנוספות. הנישואים הראשונים, שעל-פי רוב הם בגיל צעיר מאוד, הם לעתים קרובות תוצאה של שידוך של ההורים, ובני הזוג נבחרים מסיבות פוליטיות וכלכליות. הנישואים השניים, השלישיים והרביעיים נובעים מבחירה ואהבה. כתוצאה מכך, הנשים הנוספות מקבלות עדיפות בחלוקת המשאבים הכלכליים, התמיכה החברתית ותשומת לבו של הבעל. עליאן אלקרנאוי וורד סלוניס-נבו, "נישואין פוליגמיים ומונוגמיים: השפעתם על מצבן הנפשי והחברתי של נשים בדויות-ערביות", בתוך: רחל לב-ויזל, גילי צוויקל ונורית ברק (עורכות), "שמרי נפשך": **בריאות נפשית בקרב נשים בישראל**, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2005, עמ' 152.

³⁸ Alean Al-Krenawi and Rachel Lev-Wiesel., "Wife Abuse among Polygamous and Monogamous Bedouin-Arab Families", *Journal of Divorce & Remarriage*, 36, 3-4 (2002), pp. 151-165; Alean Al-Krenawi and Vered Slonim-Nevo, "The Psychosocial Profile...", pp. 139-141, pp. 145-146.

³⁹ Alean Al-Krenawi and Rachel Lev-Wiesel., "Wife Abuse among Polygamous and Monogamous Bedouin-Arab Families", *Journal of Divorce & Remarriage*, 36, 3-4 (2002), p. 162.

⁴⁰ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל**, כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006, עמ' 5.

⁴¹ טענות העותרים בבג"ץ 1480/10, סינגור קהילתי ואחרים נ' המוסד לביטוח לאומי, עמ' 9-10.

מהמשפחה המורחבת ויש לבחון אותה כנפרדת".⁴² הקריטריונים שנקבעו הם, בין השאר: "האם התובעת ואבי ילדיה גרים בבתים נפרדים? האם נולדו להם ילדים לאחר הגירושים? האם האישה נשארה בחיק משפחת הבעל או הוצאה ממנה? מי מקבל את גמלת הילדים? האם בסמוך לגירושים מהתובעת נשא הגבר אישה נוספת?"⁴³

על-פי תשובת המוסד לביטוח לאומי, ההחלטה בדבר זכאותה של אישה בדואית במשפחה פוליגמית לקבל גמלת הבטחת הכנסה בנפרד מבן-הזוג נעשית בשים לב למכלול נסיבות העניין.⁴⁴

לטענת העותרים, בשל מציאות חייהן המורכבת של הנשים הבדואיות הנטושות הן נתקלות בקשיים מול המוסד לביטוח לאומי בבואן לשנות את מעמדן האישי מ"ידועה בציבור" ל"הורה עצמאי", כדי שתוכלנה לקבל גמלת הבטחת הכנסה כ"הורה עצמאי" (הורה יחיד) בהתאם לחוק הבטחת הכנסה ולחוק סיוע למשפחות שבראשן הורה עצמאי, התשנ"ב-1992 (לשעבר, חוק משפחות חד-הוריות, התשנ"ב-1992).⁴⁵ על כן, נשים אלה נאלצות לכלכל את ילדיהן מהגמלה⁴⁶ שניתנת להן כאישה נוספת (שסכומה 648 ש"ח לחודש או 1081 ש"ח לחודש).⁴⁷ בחלק מן המקרים, נוספות על סכום זה קצבאות הילדים.⁴⁸ לשם השוואה, אישה שהוגדרה על-ידי המוסד לביטוח לאומי "הורה עצמאי", טרם מלאו לה 55 שנים ועמה ילד אחד, זכאית לגמלת הבטחת הכנסה של עד 2,897 ש"ח בכפוף למבחן הכנסות; אישה שהוגדרה על-ידי המוסד לביטוח לאומי "הורה עצמאי", טרם מלאו לה 55 שנים ועמה שני ילדים לפחות, זכאית לגמלת הבטחת הכנסה של עד 3,373 ש"ח בכפוף למבחן הכנסות.⁴⁹ הפער בין המסורת, המנהגים והערכים התרבותיים והחברתיים של האוכלוסייה הבדואית לבין הקריטריונים שעל-פיהם פועל המוסד לביטוח לאומי, מובילים לקשיים בקביעת זכאותן של נשים אלו לגמלת הבטחת הכנסה כ"הורה עצמאי". נוסף על כך, אי-ההכרה במעמד זה שלהן מונעת מהן לממש זכויות נוספות שייתכן שהיו זכאיות להן, כדמי מזונות, קבלת מענק לימודים בעד כל ילד שגילו 6–14 שנים, קדימות בהכשרה מקצועית, קדימות בקבלת ילדים למעון יום ואף הלוואה מוגדלת מטעם המדינה לצורכי דיור.

7. פעילות הרשויות לצמצום התופעה

7.1. אכיפה

מנתוני משטרת ישראל שיוצגו להלן עולה כי בשנים האחרונות כמעט אין אכיפה של איסור הפוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית.

⁴² נוהל תדריך הבטחת הכנסה (גמלאות), סעיף 2.3.5.1. רשימת הקריטריונים המלאה מופיעה בנוהל.

⁴³ ש.ס.

⁴⁴ מרים שמלצר, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 8 במרס 2012.

⁴⁵ חוק משפחות חד-הוריות (תיקון מס' 4), התשע"ד-2014.

⁴⁶ ראו דבריה של עו"ד בקי כהן-קשת מעמותת "איתך – משפטינות למען צדק חברתי" בפרוטוקול מס' 37 של הוועדה לקידום מעמד האישה ושוויון מגדרי, 23 בפברואר 2010; עו"ד אינסאף אבו שארב, עמותת "איתך – משפטינות למען צדק חברתי", שיחת טלפון, 26 ביוני 2014.

⁴⁷ ד"ר גבריאלה היילברון, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 29 ביוני 2014 ו-2 ביולי 2014.

⁴⁸ על-פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, בעד ילדים שנולדו לאחר 1 ביוני 2003 משולמת גמלה של 140 ש"ח; בעד ילדים שנולדו עד 31 במאי 2003 משולמים הסכומים האלה: ילד ראשון – 140 ש"ח, ילד שני – 140 ש"ח, ילד שלישי – 172 ש"ח, ילד רביעי – 336 ש"ח, ילד חמישי ואילך – 354 ש"ח. אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי, [ילדים – שיעורי גמלת הילדים](#), אוחר בתאריך: 26 ביוני 2014.

⁴⁹ ד"ר גבריאלה היילברון, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 29 ביוני 2014 ו-2 ביולי 2014.

טבלה מס' 3: תיקים שנפתחו בגין עבירה על סעיף 176 לחוק העונשין (ריבוי נישואין), התשל"ז-1977, לפי מגזר בשנים 2009–2013⁵⁰

שנה	סה"כ תיקים	במגזר היהודי	במגזר הערבי (לא כולל המגזר הבדואי)	במגזר הבדואי
2009	37	7	25	5
2010	22	—	18	4
2011	37	3	31	3
2012	17	2	7	8
2013	37	—	20	17
סה"כ	150	12	101	37

מהטבלה עולה כי בשנים 2009–2013 נפתחו בסך הכול 37 תיקי חקירה (24%) נגד בדואים בגין עבירה על סעיף 176 לחוק העונשין (ריבוי נישואים). למעשה, מהטבלה עולה כי רוב האכיפה של המשטרה בעבירה זו נעשית בקרב האוכלוסייה הערבית הלא-בדואית בישראל (67%), אף שמקובל להניח כי עבירה זו שכיחה בעיקר בקרב האוכלוסייה הבדואית.

עוד עולה מהנתונים שנמסרו מהמשטרה כי בשנים 2009–2013 נפתחו בסך הכול 17 תיקי חקירה בגין עבירה על סעיף 182 לחוק העונשין (עריכת נישואים וגירושים אסורים⁵¹), ורק 2 מהם (12%) היו במגזר הבדואי.

לעניין אכיפת האיסור על ריבוי נישואים נמסר ממשטרת ישראל כי אין לה מדיניות מיוחדת כלפי מגזר זה או אחר וכי האכיפה בנושא זה אחידה. אם נודע למשטרה על עבירות מסוג זה הן מטופלות, אך יש להביא בחשבון שמדובר בתופעה מושרשת ומורכבת, שאינה נתפסת על-ידי החברה שבה היא קיימת כעבירה פלילית. על כן, הדיווח על ריבוי נישואים הוא מועט, ועל-פי רוב נעשה רק כאשר עומדות על הפרק סוגיות פליליות או אזרחיות אחרות. היעדר הדיווח מוביל למיעוט תיקים. נוסף על כך, כאשר נפתחים תיקים בגינה, שיתוף הפעולה של המעורבים עם המשטרה מצומצם (כולל שיתוף הפעולה מצד בתי-הדין השרעיים), והדבר מקשה על איסוף ראיות.⁵²

מהנהלת בתי-המשפט נמסר כי בשנים 2010–2013⁵³ נפתחו בבתי-המשפט בסך הכול 28 תיקים בגין עבירה על סעיף 176 לחוק העונשין. בנתון זה נכללים את כל המגזרים ולא ניתן לספק פילוח על מגזר הבדואי.⁵⁴

משירות בתי-הסוהר נמסר כי שלושה אסירים מרצים כיום מאסר בגין עבירה על סעיף 176 לחוק העונשין: לאחד מהם זו עבירה ראשית ולשניים הנוספים זו עבירה משנית. אף אחד משלושת אסירים

⁵⁰ פקד דימיטרי חימנבלום, קצין מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 16 בספטמבר 2013; פקד עו"ד יפעת כהן אזולאי, קצינת מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 1 ביולי 2014.

⁵¹ שם.

⁵² רב פקד טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 20 בפברואר 2012; פקד עו"ד יפעת כהן אזולאי, קצינת מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 1 ביולי 2014.

⁵³ הנתונים שבידי הנהלת בתי-המשפט זמינים רק משנת 2010. קובי משמוש, מנהל תחום כלכלה וסטטיסטיקה בהנהלת בתי-המשפט, דוא"ל, 30 ביוני 2014.

⁵⁴ קובי משמוש, מנהל תחום כלכלה וסטטיסטיקה בהנהלת בתי-המשפט, דוא"ל, 8 באוקטובר 2013.

אלה אינו בדואי. נוסף על כך, 41 אסירים⁵⁵ נכנסו לבתי-הכלא משנת 2009 ושחררו עד סוף שנת 2013 בגין עבירת ריבוי נישואים: ל-28 מהם זו הייתה עבירה ראשית ול-13 מהם זו הייתה עבירה משנית.

מניתוח נתוני שירות בתי-הסוהר לפי מגזרים עולה ש-19 אסירים שנכנסו לבתי-הכלא משנת 2009 ושחררו עד סוף שנת 2013 בגין עבירה על סעיף 176 לחוק העונשין כעבירה ראשית השתייכו למגזר היהודי; שבעה היו מהמגזר הערבי לא כולל המגזר הבדואי; שניים היו מהמגזר הבדואי.⁵⁶ עוד עולה מנתוני שירות בתי-הסוהר כי שישה אסירים בבתי-הכלא שנכנסו אליהם משנת 2009 ושחררו עד סוף שנת 2013 בגין עבירה על סעיף 176 לחוק העונשין כעבירה ראשית שוחררו ביום כניסתם; 15 שהו בבתי-הכלא 1–10 ימים; שניים שהו 11 ימים עד חודש; ארבעה שהו יותר מחודש ועד ארבעה חודשים; אסיר אחד שהה יותר מארבעה חודשים ועד חצי שנה.⁵⁷ למעשה, אף לא אסיר אחד מהאסירים שנכנסו לבתי-הכלא משנת 2009 ושחררו עד סוף שנת 2003 בגין עבירת ריבוי נישואים כעבירה ראשית לא ריצה חמש שנות מאסר – מלוא העונש הקבוע בחוק העונשין.

7.2. משרד הרווחה והשירותים החברתיים

ממשרד הרווחה והשירותים החברתיים נמסר כי תופעת הפוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית מוכרת למשרד בשל מעורבותו בטיפול במשפחות על רקע מצבי מצוקה שונים. משרד הרווחה והשירותים החברתיים אינו מפעיל תכניות ייחודיות לטיפול בתופעת הפוליגמיה אלא מתבסס על תכניות לטיפול באוכלוסיות מצוקה. לטענת המשרד, החלטה זו מבוססת על ההנחה שבצורה זו הטיפול עשוי להניב פירות יעילים יותר מאשר התמודדות עם הסוגיה בצורה ישירה.⁵⁸ "אנו מאמינים כי התמודדות ישירה עם התופעה יכולה להיות אך ורק במסגרת פורום בין-משרדי שיפעל כמקשה אחת להתמודד עם תופעה קשה ומורכבת זו. יצוין כי בעבר פעל פורום כזה במחוז הדרום בהובלת הפרקליטות, אך לצערנו הפורום נפסק".

7.3. משרד החינוך

שני גורמים במשרד החינוך מפעילים תוכניות מניעה לנישואים פוליגמיים במגזר הבדואי: השירות הפסיכולוגי-ייעוצי (שפ"י) והיחידה לשוויון בין המינים. בניגוד לשנים קודמות, שבהן הפעילו שפ"י והאגף לשוויון בין המינים את התוכניות יחד, משנת הלימודים התשע"ג תוכניות מניעה לנישואים פוליגמיים במגזר הבדואי מופעלות רק על-ידי היחידה לשוויון בין המינים ובתיאום עם שפ"י.⁵⁹

על-פי הנתונים ממשרד החינוך, בשנת הלימודים התשע"ג התקיימה פעילות בשישה בתי-ספר בדואיים במחוז דרום, והשתתפו בה 429 תלמידים מהמגזר הבדואי, ובשישה בתי-ספר בדואיים במחוז הצפון, והשתתפו בה 219 תלמידים מהמגזר הבדואי. בשנת הלימודים התשע"ד הפעילות התקיימה ב-18 בתי-

⁵⁵ עצורים ואסירים שפוטים.

⁵⁶ ר"כ עו"ד ליאת כהן, עוזרת ראש אגף האסיר, שירות בתי-הסוהר, מכתב, 29 ביוני 2014.

⁵⁷ ש.ם.

⁵⁸ עו"ס ענת שגב, מרכזת הקשר כנסת-ממשלה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, דוא"ל, 15 ביולי 2014.

⁵⁹ אושרה לרר, הממונה על שוויון בין המינים במערכת החינוך, משרד החינוך, דוא"ל, 14 ביולי 2014.

ספר בדואיים במחוז דרום, והשתתפו בה 631 תלמידים מהמגזר הבדואי, ובשמונה בתי-ספר בדואיים במחוז הצפון, והשתתפו בה 255 תלמידים מהמגזר הבדואי.⁶⁰

היחידה לשוויון בין המינים מעדכנת תוכניות קיימות בהתאם למשובים המתקבלים מהשטח. לדוגמה, תוכניות היחידה משלבות כעת הכנה לחיי עבודה בקרב בנים ובנות במגזר הבדואי, בהנחה שגם בחירת המקצוע וכיווני הקריירה מושפעים מאוד מתפיסות מגדריות. לקראת שנת הלימודים התשע"ה יפרסם שפ"י נושא חדש בתוכנית כישורי חיים לתלמידי תיכון במגזר **הערבי** בנושא "חברות וזוגיות ללא אלימות". פעילות זו עוסקת בזוגיות הדדית ומכבדת, הנותנת מקום של כבוד לכל אחד מבני-הזוג. פעילות זו פותחה בשיתוף משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

---

⁶⁰ נדגיש כי נתונים אלה נמוכים במידה ניכרת מנתוני עבר שנמסרו ממשרד החינוך למרכז המחקר והמידע של הכנסת על מספר התלמידים הבדואים שהשתתפו בפעילות במסגרת תוכניות מניעה לנישואים פוליגמיים. לדוגמה, על-פי נתוני העבר, בשנת הלימודים התשע"ב הייתה פעילות ב-18 בתי-ספר בדואיים במחוזות הצפון והדרום גם יחד והשתתפו בה 2,820 תלמידים מהמגזר הבדואי; בשנת הלימודים התשע"א הייתה פעילות ב-22 בתי-ספר במחוזות הצפון והדרום גם יחד והשתתפו בה 2,000 תלמידים מהמגזר הבדואי. לדברי אושרה לרר, הממונה על שוויון בין המינים במערכת החינוך, "הנתונים שניתנו לגבי שנות הלימודים התשע"א והתשע"ב נסמכים על דיווחי פעילות טרם כניסתי לתפקיד ואיני יכולה לתקף אותם".

8. מקורות

8.1 ספרים ומאמרים

- עינת אלבין, "הבטחת הכנסה למשפחה האלטרנטיבית – המשפחה הפוליגמית כמקרה מבחן", בתוך: שלומית יניסקי-רביד, יפעת ביטון ודנה פוג'י (עורכות), **עיונים במשפט, מגדר ופמיניזם**, נבו הוצאה לאור בע"מ, תשס"ז, עמ' 617–650.
- עליאן אלקרינאוי וורד סלונים-נבו, "נישואין פוליגמיים ומונוגמיים: השפעתם על מצבן הנפשי והחברתי של נשים בדויות-ערביות", בתוך: רחל לב-ויזל, גילי צוויקל ונורית ברק (עורכות), **"שמרי נפשך": בריאות נפשית בקרב נשים בישראל**, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2005, עמ' 149–168.

8.2 חקיקה

- חוק המזונות (הבטחת תשלום), התשל"ג–1972.
- [חוק העונשין, התשל"ז–1977](#).
- [חוק הבטחת הכנסה, התשמ"א–1980](#).
- תקנות הבטחת הכנסה, התשמ"ב–1982.
- חוק סיוע למשפחות שבראשן הורה עצמאי, התשנ"ב–1992.
- חוק משפחות חד-הוריות (תיקון מס' 4), התשע"ד–2014.

8.3 פסיקות

- טענות העותרים בבג"ץ 1480/10, **סינגור קהילתי נ' המוסד לביטוח לאומי**.

8.4 אמנות

- אמנה לביעור כל צורות האפליה נגד נשים, כתב אמנה מס' 1035, כרך מס' 31, עמ' 179–197.

8.5 מסמכים ממשלתיים

- משרד המשפטים, [מסקנות ועד האמנה בדבר ביעור על צורות האפליה נגד נשים \(CEDAW\)](#), 4 בפברואר 2011.
- פרקליטות המדינה, [הנחיות פרקליט המדינה – מדיניות התביעה בהעמדה לדין בעבירות ביגמיה](#), 1 באוגוסט 2002.
- המוסד לביטוח לאומי, [נוהל תדריך הבטחת הכנסה \(גמלאות\)](#).

8.6 מסמכי הכנסת

- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל](#), כתבה אורלי לוטן, 17 באוקטובר 2006.

- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [פוליגמיה בקרב האוכלוסייה הבדואית בישראל – עדכון](#), כתבה שירי ספקטור בן-ארי, 8 באוקטובר 2013.
- [פרוטוקול מס' 37 של הוועדה לקידום מעמד האישה ושוויון מגדרי](#), 23 בפברואר 2010.

8.7 פרסומים

- אריק רודניצקי ותיאבת אבו ראס, [החברה הבדואית בישראל](#), יוזמת קרן אברהם, 2011.
- המוסד לביטוח לאומי, [עדכון קצבאות ינואר 2014](#), ינואר 2014.

8.8 שיחות טלפון ודואר אלקטרוני

- אינסאף אבו שארב, עמותת "איתך – משפטניות למען צדק חברתי", שיחת טלפון, 23 ביוני 2014.
- מרב אברהמס, מנהלת אגף בכירה תכנון ומדיניות, רשות האוכלוסין וההגירה, דוא"ל, 1 ביולי 2014.
- גבראלה היילברון, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 29 ביוני 2014 ו-1 ביולי 2014.
- שנטל וסרשטיין, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 26 ביוני 2014.
- דימיטרי חימנבלום, קצין מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 16 בספטמבר 2013.
- אושרה לרר, הממונה על שוויון בין המינים במערכת החינוך, משרד החינוך, דוא"ל, 14 ביולי 2014.
- יפעת כהן אזולאי, קצינת מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 1 ביולי 2014.
- ליאת כהן, עוזרת ראש אגף האסיר, שירות בתי-הסוהר, מכתב, 29 ביוני 2014.
- שלומית כהן, ראש ענף הפצת מידע, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 6 ביוני 2014.
- טובי לין בן-שלום, קצינת מדור חקירות, משטרת ישראל, מכתב, 20 בפברואר 2012.
- סטו מירקין, סגן מנהל מחוז הדרום, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2012.
- מרים שמלצר, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 8 במרס 2012.
- קובי משמוש, הנהלת בתי-המשפט, דוא"ל, 29 בספטמבר 2013, 8 באוקטובר 2013 ו-29 ביוני 2014.

8.9. Articles

- Abu-Rabia Aref, Salman Elbedour and Sandra Scham, "Polygamy and Post-nomadism among the Bedouin in Israel", *Anthropology of the Middle East*, 3, 2 (winter 2008), pp. 20–37.
- Al-Krenawi Alean and Rachel Lev-Wiesel., "Wife Abuse among Polygamous and Monogamous Bedouin-Arab Families", *Journal of Divorce & Remarriage*, 36, 3–4 (2002), pp. 151–165.

- Al-Krenawi Alean and Vered Slonim-Nevo, "The Psychosocial Profile of Bedouin Arab Women Living in Polygamous and Monogamous Marriages", *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 89, 1 (2008), pp. 139–149.
- Lapidot-Firilla Anat and Ronny Elhadad, "[Forbidden yet Practiced: Polygamy and the Cyclical Making of Israeli Policy](#)", The Federman School of Public Policy and Government, Hebrew University, 2006, pp. 1–28.
- **International Treaties**
- [United Nations Treaty Collection, "Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women"](#), retrieved: June 18, 2014.
- Committee on the Elimination of Discrimination against Women, [Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Israel](#), 48th session, February 4, 2011.

